

Theoretical foundations of the concept of positivity and its manifestation in children's activities

D. KENZHAEVA¹, S. ASHIROVA²

Karshi State University
Pedagogical Institute of Karshi State University

ARTICLE INFO

Article history:

Received February 2021
Received in revised form
28 February 2022
Accepted 15 March 2022
Available online
25 April 2022

Keywords:

positive,
positivity,
function,
positive,
positivism,
emotion,
behavior,
action,
work.

ABSTRACT

The article discusses the meaning and definition of the word positive in science, its theoretical foundations, its place in Western philosophy, its manifestations and its importance in the activities of preschool children. – Comments on the importance of action and work, the information in the article is recommended for future professionals studying in the field of preschool education.

2181-1415/© 2022 in Science LLC.

DOI: <https://doi.org/10.47689/2181-1415-vol3-iss2-pp176-181>

This is an open access article under the Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) license (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/deed.ru>)

Pozitivlik tushunchasining nazariy asoslari va inson faoliyatida namayon bo'lishi

ANNOTATSIYA

Kalit so'zlar:

pozitiv,
pozitivlik,
funktsiya,
musbat,
ijobiy,
pozitivizm,
hissiyot,
xulq-atvor,
xatti-harakat,
mehnat.

Maqolada pozitiv tushunchasining ma'nosi, ta'rifi fandagi ahamiyati, nazariy asoslari, G'arb falsafasidagi o'rni, namoyon bo'lish ko'rinishlari va maktabgacha yoshdagi bolalar faoliyatidagi ahamiyati haqida fikr yuritilib o'tilgan. Pozitivlikning hissiyotda, xatti-harakatda va mehnat faoliyatidagi ahamiyati haqida mulohazalar keltirilib, maqoladagi ma'lumot-lar maktabgacha ta'lim yo'nalishida ta'lim olayotgan bo'lajak mutaxassislarining o'qib-o'rganishlari uchun tavsiya etiladi.

¹ Associate professor, department of preschool education, Karshi State University, Karshi, Uzbekistan

² Lecturer, Pedagogical Institute of Karshi State University, Karshi, Uzbekistan

Теоретические основы понятия позитивности и ее проявления в детской деятельности

АННОТАЦИЯ

Ключевые слова:

позитив,
позитивность,
функция,
позитив,
позитив,
позитивизм,
эмоция,
поведение,
действие,
работа.

В статье рассматривается значение слова положительный, его определение в науке, его теоретические основания, его место в западной философии, его проявления и значение в деятельности детей дошкольного возраста. статья рекомендуется будущим специалистам, обучающимся в сфере дошкольного образования.

KIRISH

Pozitiv soʻzi lotincha soʻzdan olingan boʻlib “musbat”, “ijobiy” maʼnolarini anglatadi. Bu tushunchaga berilgan taʼriflardagi fikrlarni umumlashtirgan holda pozitivlik inson his-tuygʻularining tashqi qiyofadagi aksi va ijtimoiy faoliyatdagi koʻrinishi deb taʼriflashimiz mumkin. Pozitiv va pozitivlik tushunchalari pozitivizm koʻrinishida falsafa fanining asosiy kategoriyalaridan biri sifatida paydo boʻladi va taraqqiy etib boshlaydi. Pozitivizm-Gʻarb falsafasida juda keng tarqalgan yoʻnalish boʻlib bu yoʻnalish XIX asrning 30-yillarida fransuz faylasufi Ogyust Kont tomonidan asos solingan. Pozitivlik tushunchasini quyidagi koʻrinishlarda koʻrishimiz va tahlil qilishimiz mumkin.

- yolgʻonchilikka qarshi haqqoniylik;
- keraksizlikka qarshi foydalilik;
- shubhalilikka qarshi ishonchlilik;
- noaniqlikka, mavhumlikka qarshi aniqlilik;
- salbiylikka qarshi ijobiylik;
- buzgʻunchilikka qarshi tuzuvchanlik maʼnolarida ishlatiladi.

Pozitivizmga koʻra, barcha chinakam pozitiv bilimlar maxsus fanlar yigʻindisi natijasidir, pozitivizm tabiiy va ijtimoiy fanlar metodologiyasiga, ayniqsa, XIX asrning 2-yarmida dunyo sivilizatsiyasiga salmoqli taʼsir koʻrsatgan. Pozitivizmning hozirgi shakli neopozitivizmdir.

Neopozitivizm neo va pozitivizm XX asr falsafasidagi asosiy yoʻnalishlardan biri sifatida dunyo yuzini koʻrdi. Pozitivizmning hozirgi zamon shakli neopozitivizmga Vena toʻgaragi qatnashchilari M. Shlik, R. Karnap, O. Neyrat asos solgan. Neopozitivizmning Angliyada tarqalishida B. Rassel, L. Vitgenshteynlar oʻz hissasini qoʻshgan. Neopozitivizmning asosiy gʻoyalari empirizm va fenomenalizmga borib taqaladi va neopozitivizm gʻoyalari Vena toʻgaragi faoliyatida oʻz ifodasini topdi, uning asosida mantiqiy pozitivizm vujudga keladi. Neopozitivizmning fan falsafasini Ch. Morris, P. Brijmen, Shvepiyadagi Upsala maktabida faoliyat yurituvchilar va boshqa yoʻnalishlarning vakillari qoʻllab-quvvatlaydilar.

MAVZUGA OID ADABIYOTLARNING TAHLILI

Mavzuga oid adabiyotlarga quyidagi oʻquv qoʻllanmalar D.A. Poʻlatova, G.M. Roʻzmatova “Gʻarb falsafasi tarixi” oʻquv qoʻllanmasi [1] mavjud boʻlib, mazkur

qo'llanmaning oltinchi bo'limida XIX–XX asrlarda G'arb falsafasi tahliliga bag'ishlangan. Pozitivizmni vujudga kelishi va yo'nalishlari; bo'limda pozitivizm falsafasi, uning asosiy yo'nalishlari; fan va falsafa rivojida pozitivizm g'oyalarining ahamiyati haqida atroflicha va chuqur bilim, tushuncha va tasavvurlar hosil qilish; pozitivizm falsafasi bilan boshqa ta'limotlarni qiyosiy tahlil qilish ko'nikmalarini shakllantirish masalalariga bag'ishlangan.

Rustamova G, Karimova R Falsafa tarixi: “Eng yangi davr G'arb falsafasi” nomli o'quv qo'llanma mavjud [2] bo'lib, 17-sahifadan 38-sahifagacha “Pozitivizmning vujudga kelishi va yo'nalishlari” haqida yoritilgan va Pozitivizmning shakllanishi va asosiy xususiyatlari, rivojlanish bosqichlari, pozitivizmning keyingi taraqqiyoti va uning falsafa tarixidagi ahamiyati masalalari haqida fikr bildirilgan.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

XIX asrning ikkinchi yarmidagi G'arb falsafasi mumtoz falsafa davrining tugallanishi bilan, uning yangi sahifasi ochiladi va uni jahon falsafasining hozirgi bosqichi boshlanishi sifatida qayd etish mumkin. U XX asrning butun falsafasiga o'z ta'sirini o'tkazgan falsafiy tizimlarning paydo bo'lishi bilan belgilanadi. Nemis faylasufi Artur Shopengauer 1788–1860-yillar falsafasi volyungarizm tushunchasi paydo bo'ldi, bu tushunchaning mazmuni o'zboshimcha irodaga ishonish, irratsionalizm tushunchasi esa umidsizlik falsafasi sifatida maydonga chiqadi. Shopengauer o'zining asosiy g'oyalarini bosh asari bo'lgan “Olam iroda va tasavvur sifatida” nomli 1819-yilda yaratilgan asarida bayon etadi va bu asar 1819-yilda dunyoga kelgan asar sifatida tarixga muhrlanadi. Shopengauerning bu falsafiy sistemasi XIX asrning 20-yillarida vujudga kelgan bo'lsa ham, uning ba'zi bir asarlari butun umri davomida ma'lum bo'lmasdan qolganligi bilan ahamiyatlidir. Ammo olimning umri oxirlab borayotgan bir paytda, ya'ni 1848-yilda Germaniyada sodir bo'lgan inqilob mag'lubiyati, Germaniya xalqining iqtisodiy va mafkuraviy umidsizlik kayfiyatini vujudga keltiradi. Insonlardagi afsus-nadomat va umidsizlik muhiti Shopengauerning g'oyalarining qabul qilinishi uchun qulay sharoit bo'ladi [1].

Djon Styuart Mill (1806–1873) ingliz faylasufi, mantiqshunos va iqtisodchi olim Millning fikricha, pozitivizmning manbai – kuzatish va tajribadir. Tajribada bizga berilgan bilim mavzular bu o'zimizning his – tuyg'u va taassurotlarimizdir. Shuning uchun Mill moddani “his-tuyg'u qabul qilishning doimiy imkoniyati”, ongni esa kechinmalarning doimiy imkoniyati” sifatida ifodalaydi. Kontdan keyin Mill ham bashariyat tarixini dunyoqarash nuqtayi nazaridan uch bosqichga bo'ladi va ularni quyidagicha nomlaydi [1]:

- animistik (shaxsiyatga olib borib taqovchi);
- borliq (abstrakt);
- fenomenalistik (tajribaviy);

Gerbert Spenser (1820–1903) – mumtoz pozitivizmning uchinchi vakilidir. U tomo-nidan “Sintetik falsafa tizimi”ga birlashgan “Asosiy ibtidolar”, “Biologiyaning asoslari”, “Jamiyatshunoslik asoslari”, “Ruhshunoslik asoslari”, “Axloq asoslari” kabi asarlarining asoschisi hisoblanadi. Kontga o'xshab, u ham fanlar tasnifini tuzdi. Ammo Kontning tasnifida fanlar umumiylik darajasiga ko'ra to'g'ri chiziqning oldinma – keyin kelishi tartibida joylashtirilgan bo'lsa, Spenserda ular abstrakt (mantiq, riyoziyot va mexanika), muayyan (“voqelikni” o'rganuvchi) va abstrakt – muayyanlikka (oralik xususiyatga ega) bo'lgan [1].

Pozitivizmning xususiyatlari:

- 1) fanning ustuvorligini ta'kidlaydi: bizning bilimimiz ilmiy bilimlar natijasidir;

2) ilmiy bilish metodining birligiga asoslanadi, deb hisoblaydi; umumiy qonuniyatlarni aniqlashga asoslangan tabiiy – ilmiy metod jamiyat haqidagi bilimlarga taalluqlidir;

3) bilishning asosini ma'lum bir tarzda tushunilgan tajribaga aylantiradi, bilimning barcha shakllari tajribaga aylanadi;

4) inson muammolarini hal etishda fan va ilmiy taraqqiyotning rolini oshirib yuboradi.

TAHLIL VA NATIJALAR

O'rganib chiqilgan adabiyotlardagi ma'lumotlarga asoslanib, insonda mavjud pozitivlik tushunchasi 3 ta yirik ko'rinishda namayon bo'ladi.

1. His-tug'udagi pozitivlik .

2. Xulq-atvordagi pozitivlik.

3. Mehnat faoliyatidagi pozitivlik.

Yuqorida keltirilgan insondagi pozitivlik ko'rinishlarini birma-bir tahlil qilib o'tamiz.

Hissiyot – mavjud yoki mumkin bo'lgan vaziyatlarga subyektiv baholovchi munosabatni aks ettiruvchi, o'rtacha davomiylikdagi hissiy jarayon. Tuyg'udagi pozitivlik hissiyotdagi pozitivlikka ta'sir ko'rsatadi va hissiyotdagi davomiylikni barqarorlashtiradi. Tuyg'u va hissiyotdagi pozitivlik insondagi ishchanlik, intilish, tashabbus, harakatchanlik kabi ijobiy holatlarning namayon bo'lishiga zamin hozirlaydi. Maktabgacha yoshdagi bolalarning his-tuyg'ularidagi pozitivlik stenik va astenik tuyg'ular ko'rinishida namayon bo'ladi.

Tuyg'u – haqiqiy yoki mavhum narsalarga subyektiv baholovchi munosabatni aks ettiruvchi shaxsning hissiy jarayoni. Tuyg'ular ta'sirlardan, his-tuyg'ulardan va kayfiyatlardan ajralib turadi. Insonda mavjud tuyg'udagi pozitivlik juda muhim sanaladi, chunki tuyg'udagi ko'tarinkilik boshqa hissiy jarayonlarga ham bevosita ta'sir ko'rsatadi [3].

Stenik his-tuyg'ular tananing hayotiy pozitivligini oshirish (stenik hissiyotlarga misol quvonch hissi paydo bo'lishi) mumkin.

Astenik his -tuyg'ular, aksincha, ular tanadagi barcha pozitivlikni rad qiladi va bostiradi (astenik hissiyotga misol quvonchdan farqli o'laroq qayg'u hissi bo'lishi) mumkin.

Inson hissiyotlarining pozitivlikni namoyon qiluvchi funksiyalari:

1. Pozitivlikning rag'batlantirish funksiyasi – bu funksiya hissiyotlarni ehtiyojlarni qondirishga qaratilgan faoliyatni rag'batlantirish yoki rad qilishga imkon beradi.

2. Pozitivlikning disorganizatsiya funksiyasi – bu funksiya faqat hissiy kechinmalarning namoyon bo'lishi sharoitida aks etadi va boshqa hollarda u funksional ahamiyatga ega bo'lmaydi.

3. Pozitivlikning kuzatuv funksiyasi – hissiyotlarning bu funksiyasi faqat o'ta og'ir sharoitlarda namoyon bo'ladi.

4. Pozitivlikning evristik funksiyasi – hissiy holatlarning namoyon bo'lish jarayoni boshlanishi bilan bog'liq bo'lgan psixologik mexanizm bo'lib u hissiyotlarning ma'lum bir ko'rinishini aks ettiradi.

5. Pozitivlikning sintezlash funksiyasi – bu paydo bo'layotgan his -tuyg'ularni kognitiv jarayonlar bilan birlashtirishdan iborat bo'lib, u hissiyotlarni yaxlit aks ettirish imkoniyatini beradi.

6. Pozitivlikning ekspressiv funksiyasi – hissiyotlarning bu funksiyasi hissiy holatlarning odamlar muloqotiga ta'sir etishida ahamiyatlidir.

Pozitivlikning navbatdagi ko‘rinishi xulq-atvordagi pozitivlik, xulq-atvor hayvonlar va boshqa organizmlarning muhit bilan o‘zaro munosabatlarining barcha ko‘rinishlarini o‘z ichiga oladi, xulq-atvor stimuly, ya‘ni tashqi va ichki signallarga yoki signallar kombinatsiyasiga javoban organizm faoliyatidagi o‘zgarish sifatida ham ta‘riflanishi mumkin. Xulq-atvor yoki xatti-harakatlardagi pozitivlikni tushunish uchun biz uning qanday sodir bo‘lishi, individda qanday rivojlanishi, organizmga qanday foyda keltirishi va qanday paydo bo‘lgani to‘g‘risida bilishimiz muhimdir. Ba‘zi xulq-atvor va xatti-harakatlar tug‘ma, ya‘ni nasldan naslga o‘tgan, boshqalari esa o‘rganilgan, ya‘ni tajriba orqali rivojlangan bo‘ladi. Ko‘pgina hollarda xulq-atvor va xatti-harakatlar pozitivlik tug‘ma yoki o‘rganilgan qismlarga ega bo‘lishi mumkin [4].

Pozitivlikning keyingi ko‘rinishi mehnat faoliyatidagi pozitivlikdir. Mehnat-insonning maqsadga muvofiq ijtimoiy, ijobiy, foydali faoliyati, eng avvalo, tabiat predmetlarini o‘zgartirib, ehtiyojga moslashtirishni bildiradi. Mehnat – kishilik jamiyati hayotining asosiy sharti, chunki u tufayli insoniyatning yashashi uchun zarur bo‘lgan moddiy va ma‘naviy ne‘matlar yaratiladi. Insonning faoliyati tufayli mehnat predmetlari mahsulotga aylanadi. Mehnat jarayoni odamni hayvondan farqlaydigan eng muhim belgidir, mehnat tufayli inson tabiatdagi narsalarni o‘zgartiribgina qolmay, balki o‘zi ham kamol topadi, uning aqliy va jismoniy qobiliyatlari o‘sadi. Mehnat jarayonida inson tabiat kuchlarini o‘z maqsadiga bo‘ysundiradi [5].

Jamiyat taraqqiy etishi bilan mehnat faoliyati taqsimoti yuzaga keladi va borgan sari chuqurlashib boradi, mehnatning yangi turlari yuzaga keladi, ular mustaqil vazifaga ega bo‘ladi. Mehnatdagi ixtisoslashuv tufayli tabiat sirlari chuqur o‘rganiladi, tabiiy narsalar to‘laroq ishlatiladi, hatto, ularning xossalari o‘zgartiriladi. Mehnat faoliyati taqsimotining darajasi jamiyatdagi ishlab chiqaruvchi kuchlarning qay darajada ekanligini ifodalaydi, mehnat turlari yuzaga kelishi bilan mehnat faoliyati natijalarini ayirboshlash, har xil faoliyatni bir-biriga moslashtirish ehtiyoji tug‘iladi. Mehnat faoliyatidagi pozitivlik mehnat turlaridan foydalanilayotgan vaqtda harakatchanlik, ishtiyoq, zavqlanish, dam olish kabi pozitivlik ko‘rinishlarida namoyon bo‘ladi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Xulosa o‘rnida ta‘kidlash joizki, pozitivlik va pozitivizm muammosi uzoq o‘tmishdan bugungi kunga qadar o‘rganilib kelayotgan mavzular sirasiga kiradi. Inson faoliyatidagi pozitivlikning his-tuyg‘usi, xatti-harakati va mehnat jarayoniga ta‘sir ko‘rsatadigan ijobiy holat hisoblanadi. Bolalar har qanday faoliyatidagi ijobiylikni ta‘minlashda yuqorida keltirilgan his-tuyg‘u, xatti-harakat va mehnat jarayonini turli ko‘rinishdagi mazmunli, mazmunsiz, qoidali, didaktik va sport o‘yinlari orqali amalga oshirilishi tavsiya etiladi. Bola hayotidagi ijobiy hissiyotlar mazmunli va mazmunsiz o‘yinlar asnosida namoyon bo‘ladi shuningdek, qoidali, didaktik va sport o‘yinlari bilan shug‘ullanish vaqtida ham xatti-harakatlarda pozitivlik namoyon bo‘ladi. Mehnat jarayonini turli o‘yinlar orqali amalga oshirish bolalar kayfiyatidagi ko‘tarinkilikni, ishtiyoqni, ijobiy ruhiyatni oshirishda ahamiyatli bo‘lganligi sababli bolalardagi pozitivlikni oshirishda o‘yinlardan foydalanish taklif etiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI

1. D.A. Po‘latova, G.M. Ro‘zmatova “G‘arb falsafasi tarixi” o‘quv qo‘llanma “Fan vatexnologiya” T.: 2021-yil.

2. Rustamova G, Karimova R. “Falsafa tarixi: Eng yangi davr G‘arb falsafasi” o‘quv qo‘llanma “Universitet” T.: 2017-yil.
3. B.M. Umarov “Psixologiya” darslik “Vorisi-nahriyoti” T.: 2012-yil.
4. M. Maxmudova “Muloqot psixologiyasi” o‘quv qo‘llanma “Turon-iqbol”. T.: 2006-yil.
5. P.I. Ivanov, M.E. Zufarova “Umumiy psixologiya” darslik “O‘zbekiston faylasuflari milliy jamiyati” T.: 2008-yil.
6. M.E. Axmedova “Pedagogika nazariyasi va tarixi” o‘quv qo‘llanma T.: 2011-yil
7. J. Hasanboyeva, X.A. To‘raqulov, I.Sh. Alqarov, N.O‘. Usmanov “Pedagogika” darslik “Noshir” T.: 2020-yil.
- A. Musurmonova “Umumiy pedagogika” o‘quv qo‘llanma “O‘zkitobsavdo nashriyoti” T.: 2020-yil.
8. R. Mavlonova, O. To‘rayeva, K. Xoliqberdiyev “Pedagogika” darslik “O‘qituvchi” T.: 2008-yil.